

Samenwerkings-
overeenkomst
pilot LIFE IP
All4biodiversity /
De Donkse
Laagten

STALOMBOUW

De ondergetekenden:

1. Provincie Zuid-Holland, een publiekrechtelijke rechtspersoon, gevestigd te Den Haag, adres: 's-Gravenhage, Zuid-Hollandplein 1 (postcode 2596 AW), rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer B.K. Potjer, gedeputeerde Natuur, daartoe gemachtigd door de Commissaris van de Koning op grond van artikel 176 lid 2 van de Provinciewet, hierna te noemen: "de Provincie",

en

2. VOF M. & G.C. Verhoef, Brandwijkседijk 45 te Brandwijk, KvK-nummer 24401538, hierna te noemen VOF Verhoef

De ondergetekenden tezamen ook wel aangeduid als: "Partijen";

Overwegende dat:

- Partijen vanuit hun verschillende verantwoordelijkheden een belang hebben bij het tegengaan van bodemdaling, het behouden van de landschappelijke kwaliteiten en het verhogen van de biodiversiteit in de Alblasserwaard;
- De provincie Zuid-Holland samen met Staatsbosbeheer, het Agrarisch Collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, Waterschap Rivierenland en de Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling invulling geeft aan de pilot 'LIFE IP All4biodiversity – onderdeel De Donkse Laagten;
- Dat deze pilot tot doel heeft te onderzoeken op welke wijze de biodiversiteit rondom natuurgebied De Donkse Laagten verhoogd kan worden, op zodanige wijze dat een goede agrarische bedrijfsvoering mogelijk blijft;
- Dat de agrarische partners in het gebied werken aan een toekomstbestendige landbouw, waarbij het tegengaan van bodemdaling, natuurinclusief werken en een solide verdienmodel belangrijke pijlers zijn;
- Dat vanuit de pilot financiële middelen beschikbaar zijn om via kleinschalige praktijkprojecten innovaties in het veld te onderzoeken;
- Dat de hiertoe benodigde uitvoeringsmaatregelen uiterlijk 31 december 2022 moeten worden uitgevoerd, waarna in samenwerking met Wageningen Universiteit en Research (WUR) en Naturalis tot uiterlijk 31 december 2025 de effecten op bodem en biodiversiteit kunnen worden onderzocht

Zijn het volgende overeengekomen:

1. DOEL VAN DE OVEREENKOMST

Deze samenwerking heeft tot doel te onderzoeken hoe aanpassingen in de agrarische bedrijfsvoering kunnen bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit.

De uit te voeren maatregelen en het daar aan gekoppelde onderzoek worden bekostigd vanuit de pilot. Het uiteindelijke doel van de pilot is om te komen tot een aantal eenvoudig toepasbare maatregelen waarmee boeren kunnen bijdragen aan een hogere biodiversiteit, inclusief de bijbehorende verdienmodellen voor de boer.

Over de pilot

Pilot De Donkse Laagten draait om natuurgebied De Donkse Laagten (Natura 2000) én de agrarische omgeving. Vijf partners – Staatsbosbeheer, Agrarisch Collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, Groene Cirkel Kaas en

Bodemdaling, Waterschap Rivierenland en de provincie Zuid-Holland – werken hier samen aan concrete maatregelen die de biodiversiteit van het hele gebied verhogen en die tegelijkertijd een duurzame toekomst voor de landbouw bevorderen.

Het onderdeel 'stalombouw' heeft als doel om praktijkervaring op te doen met het scheiden van de vaste en vloeibare mestfractie. De vaste fractie wordt met behulp van op het bedrijf zelf gewonnen melkzuurcultuur buiten de stal bewerkt tot zgn. 'bokashi' waarmee de percelen van het bedrijf voortaan worden bemest. Uitgangspunt is dat deze maatregel van grote invloed is op het bodemleven en daarmee sterk ten goede komt aan een groter biodiversiteit, zowel bovengronds als ondergronds. Het bedrijf kan een voorloper en leerpositie innemen in een toekomstige trend naar afname van drijfmest in de landbouw.

Over All4biodiversity

De pilot maakt deel uit van het bredere programma 'All4biodiversity'. Vijf provincies, twee ministeries, verschillende natuur- en landbouworganisaties en de stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel werken binnen dit programma samen om de kwaliteit van natuurgebieden te verhogen. Ze gaan op zoek naar kansen voor een meer natuurlijk beheer rondom natuurgebieden en inventariseren hoe dat financieel en organisatorisch mogelijk gemaakt kan worden. De provincie Zuid-Holland leidt het programma, dat mogelijk wordt gemaakt door een bijdrage uit het Europese LIFE IP fonds. Het programma 'All4biodiversity' heeft een totale looptijd van zes jaar en krijgt onder meer vorm via pilot-projecten verspreid over de deelnemende provincies. De provincie Zuid-Holland heeft de pilots Midden-Delfland en De Donkse Laagten ingebracht.

2. MAATREGELEN

Deze overeenkomst heeft betrekking op de volgende maatregel(en):

Pakket 2: vaste mest/mestscheiding

Ombouw van een bestaande melkveehouderij met roostervloeren in de stal naar een systeem waarbij vaste en vloeibare fractie van de mest kunnen worden gescheiden, in combinatie met het verwerken van de vaste fractie tot gefermenteerde mest. Dit in combinatie met een onderzoek naar het effect hiervan op bodemstructuur, bodemleven en bovengrondse biodiversiteit

Nadere uitwerking van deze maatregel:

- i. aan de mest wordt onder meer stro toegevoegd, zo mogelijk afkomstig van maaisel dat wordt aangeleverd door Waterschap Rivierenland;
- ii. er komt een voorziening buiten de stal ten behoeve van de stapelbare mest;
- iii. de ombouw van de stal + bouwen van de voorziening buiten de stal vinden plaats in het najaar van 2022, met een uitloop naar eerste kwartaal 2023;
- iv. de ombouw van de stal wordt uitgevoerd door een aannemer die na een aanbesteding door de provincie Zuid-Holland de opdracht gegund krijgt voor het uitvoeren van een voorafgaand opgesteld gedetailleerd bestek;
- v. het agrarisch collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden spant zich in om tijdens de looptijd van de pilot aanvullend beheer mogelijk te maken via het lopende agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb).

Aanvullende bepalingen:

- a. De provincie Zuid-Holland draagt zorg voor 100% van de kosten voor bestek en aanleg.
- b. Aan dit deelproject zijn harde voorwaarden verbonden op het gebied van biodiversiteit waaraan VOF Verhoef moet voldoen:
  - i. Het aangelegde systeem moet in ieder geval tot en met 31 december 2025 volledig worden gericht op het verhogen van de biodiversiteit;
  - ii. VOF Verhoef stemt in met het (laten) uitvoeren van de monitoring zoals beschreven in het monitoringplan bij pilot De Donkse Laagten. Dit houdt in dat de onderzoekers vrij toegang moeten hebben (uiteraard na vooraf overleg) tot de betreffende kavels om hun onderzoek te kunnen uitvoeren.
- c. Waar mogelijk aanvullend beheer op de percelen waar de mest wordt opgebracht, dit in overleg met het agrarisch collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden (kruidenrijk beheer, plas-dras of andere maatregelen);

3. EIGENDOM, BEHEER EN ONDERHOUD

De provincie Zuid-Holland is als lead-partner van de pilot LIFE IP / De Donkse Laagten opdrachtgever voor de uitvoering van de maatregelen en financiert deze volledig.

De aangelegde systemen zoals beschreven onder lid 2 worden volledig eigendom van VOF Verhoef. Hierbij gelden tot en met 31 december 2025

beperkende voorwaarden in het gebruik van de systemen. Deze voorwaarden vervallen na 31 december 2025.

Met ingang van 1 januari 2026 worden de systemen 'om niet' overgedragen aan VOF Verhoef en is deze vrij om deze naar eigen inzicht en aansluitend bij de eigen bedrijfsvoering te benutten.

Onderhoud van de systemen

Na de aanleg is VOF Verhoef zelf verantwoordelijk voor goed onderhoud. De aannemer zorgt voor een duidelijke instructie.

4. ORGANISATIE EN TAAKVERDELING

1. Aanvullende voorwaarden:

- a. VOF Verhoef geeft hierbij toestemming aan de provincie Zuid-Holland, de onderzoekers verbonden aan de Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling en het living lab Alblasserwaard, geselecteerde aannemer en adviseurs en alle anderen die nodig zijn om de pilot uit te voeren om het erf te betreden. Betrokkenen nemen steeds vooraf contact op met VOF Verhoef wanneer zij ter plaatse aanwezig moeten zijn, en stemmen hun werkzaamheden zoveel mogelijk af op de agrarische bedrijfsvoering. Wanneer betrokkenen en VOF Verhoef er samen niet uit komen, stemmen zij af met de projectleider van pilot De Donkse Laagten om tot een oplossing te komen.
- b. Alleen boeren die beschikken over eigen grond komen in aanmerking voor deelname aan de pilot.

2. Vergunningen

Wanneer voor het realiseren van de beschreven maatregelen vergunningen nodig zijn (bijvoorbeeld omgevingsvergunning of watervergunning) dan zal de provincie Zuid-Holland deze namens VOF Verhoef aanvragen. Dit komt de doorloopsnelheid ten goede, omdat de provincie ook opdrachtgever is voor de aannemers die de werkzaamheden uitvoeren. VOF Verhoef verleent een schriftelijke machtiging aan de provincie Zuid-Holland om de vergunningaanvraag mogelijk te maken, en zal medewerking verlenen aan de aanvraagprocedure door bijvoorbeeld de benodigde gegevens ter beschikking te stellen.

5. FINANCIËN

1. Gevolgen voor bedrijfsresultaat

Op basis van de afspraken in deze overeenkomst moeten het stalsysteem en de overige aanpassingen op het bedrijf gedurende de periode 2022 – 2025 volledig worden ingezet met als doel het bevorderen van de biodiversiteit. In de periode na 2025 gelden in beginsel geen beperkingen meer ten aanzien van het gebruik. Zonder de bijdrage vanuit LIFE IP All4biodiversity was het systeem er echter op dit bedrijf niet gekomen. We rekenen daarom over de gehele levensduur van de doorgevoerde maatregelen aan de stal de inzet toe aan het project. Er worden geen resterende afschrijvingskosten doorbelast.

We rekenen daarom de gehele investering toe aan het project. Er worden geen resterende afschrijvingskosten doorbelast.

Het bedrijf van VOF Verhoef betreft een biologisch bedrijf waar natuurinclusief werken een belangrijk deel is van de bedrijfsvoering. In de praktijk zal het systeem hierdoor ook in de jaren na 2025 worden ingezet om de biodiversiteit te verhogen.

2. Geen eigen bijdrage

De maatregelen zoals beschreven in deze overeenkomst worden volledig gefinancierd door de provincie Zuid-Holland. Er is geen sprake van een eigen bijdrage voor VOF Verhoef.

3. LIFE IP All4biodiversity

De provincie Zuid-Holland komt in aanmerking voor een vergoeding van 60% van de gemaakte kosten vanuit het programma LIFE IP All4biodiversity.

4. Monitoring

De monitoring van de effecten op bodem en biodiversiteit wordt zoveel mogelijk uitgevoerd als onderdeel van de programma's 'Groene Cirkel Kaas en Bodemdaling' en 'Living lab Alblasserwaard'. Deze programma's kennen hun eigen financiering. De provincie Zuid-Holland is partner van beide programma's. Indien nodig is er een beperkte mogelijkheid om vanuit de pilot LIFE IP All4biodiversity / De Donkse Laagten aanvullende kosten voor inzet en middelen ten behoeve van monitoring mogelijk te maken. Dit ter beoordeling van de projectleider van de pilot.

5. BETALING

Voor het uitvoeren van de maatregelen zoals beschreven in deze overeenkomst vindt een aanbesteding plaats. De opdracht voor respectievelijk de aanleg van waterinfiltratiesystemen en stalombouw wordt gegund aan de partijen die het beste voldoen aan de eisen zoals omschreven in de uitvraag voor deze aanbesteding. Betaling vindt vervolgens rechtstreeks plaats vanuit de provincie Zuid-Holland aan deze partijen, op basis van gespecificeerde declaraties.

Overige te maken kosten worden uitsluitend door de provincie voldaan nadat vooraf een offerte is toegestuurd waarvoor door de provincie opdracht is verleend. Denk hierbij aan de begeleiding van de beide maatregelen door gespecialiseerde adviseurs en aan de inzet of inkoop ten behoeve van de monitoring.

6. PLANNING

- 25 november 2022: ondertekening van deze samenwerkingsovereenkomst door alle deelnemers
- najaar 2022 – maart 2023: realisatie stalombouw
- Januari 2023 – December 2025: monitoring bodem en biodiversiteit
- December 2025: rapportage en afronding LIFE IP All4biodiversity

7. COMMUNICATIE

Communicatie over de pilot LIFE IP All4biodiversity / De Donkse Laagten vindt plaats onder aansturing en verantwoordelijkheid van de provincie Zuid-Holland.

Actieve communicatie over de biodiversiteitsdoelen, de maatregelen en de resultaten zijn een belangrijk onderdeel van pilot LIFE IP All4biodiversity / De Donkse Laagten. Onder leiding van de provincie Zuid-Holland is een communicatiestrategie uitgewerkt die voorziet in het delen van de opgebouwde kennis met geïnteresseerden en belanghebbenden.

De provincie Zuid-Holland staat open voor initiatieven van projectpartners om te communiceren over het project en/of de resultaten daarvan. Voorwaarde hierbij is, dat altijd vooraf wordt afgestemd. Communicatie over deze pilot is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming vooraf van de provincie Zuid-Holland. Wanneer over de pilot LIFE IP All4biodiversity / De Donkse Laagten wordt gecommuniceerd, moet altijd de projectnaam genoemd worden en moeten het logo van de EU en van het LIFE-programma worden opgenomen.

8. AANSPRAKELIJKHEID

Aansprakelijkheid

De provincie Zuid-Holland is als opdrachtgever van de uit te voeren maatregelen aansprakelijk voor alle schade die het directe gevolg is van deze werkzaamheden. Ook schade die ontstaat tijdens de periode van monitoring (najaar 2022 – 1 april 2026) en als gevolg van de monitoringactiviteiten valt onder de verantwoordelijkheid van de provincie. Daar waar de uitvoering in handen is van derden, zal de provincie de schade op de uitvoerder verhalen.

Inkomstenderving wordt niet gezien als schade.

9. TOEPASSELIJK RECHT EN GESCHILLEN

- Lid 1 Toepasselijk recht
Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.
- Lid 2 Bemiddeling
Indien partijen na onderling overleg geen overeenstemming bereiken, omtrent hun rechten en plichten voortvloeiend uit deze overeenkomst, zullen partijen ter bemiddeling een (of meer) onafhankelijke deskundige(n) inschakelen.
- Lid 3 Advies
De in te schakelen deskundige(n) zal (zullen) een advies uitbrengen dat echter niet de status heeft van een "partijen bindend advies".
- Lid 4 Geschilbeslechting
Indien en voor zover de bemiddeling, zoals in lid 2 bedoeld, niet binnen een redelijke termijn tot overeenstemming leidt, zullen partijen het geschil laten beslechten door de daartoe bevoegde rechter.

10. OVERIGE BEPALINGEN

1. Deze overeenkomst treedt in werking op de dag van ondertekening en loopt tot en met 31 december 2025;
2. Indien de pilot LIFE IP All4biodiversity / De Donkse Laagten of het overkoepelende programma LIFE IP / All4biodiversity voortijdig eindigt:
  - o Komen alle gemaakte kosten inclusief toezeggingen voor rekening van de provincie Zuid-Holland;
  - o Blijft het gerealiseerde systeem eigendom van de agrarische partner(s);
  - o Komen verplichtingen ten aanzien van onderhoud, gebruik en monitoring te vervallen.

Aldus overeengekomen en ondertekend in drievoud,
te Den Haag, 25/11/2022
namens Provincie Zuid-Holland,

dhr. B.K. Potjer
gedeputeerde Natuur

V.O.F. M. & G.C.Verhoef
Brandwijksewijk 45
2974 LD Brandwijk

Datum:
Plaats:

Wij verzoeken u in uw correspondentie altijd het DOS-nummer te vermelden dat wij rechts bovenaan in deze brief hebben opgenomen.